

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย เรื่อง ความคิดเห็นของพระสงฆ์ และฆราวาสเกี่ยวกับการจัดตั้ง ศูนย์วิทยบริการพระพุทธศาสนา สรุปผลได้ดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดตั้งศูนย์วิทยบริการพระพุทธศาสนา

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับศูนย์วิทยบริการและพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นแนวทางและพื้นฐานในการสร้างแบบสอบถาม จากนั้นจึงได้สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทางด้านพระพุทธศาสนา 3 ท่าน และผู้เชี่ยวชาญทางด้านเทคโนโลยีการศึกษา 3 ท่าน นับเวลาสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ และเก็บข้อมูลเพื่อนำมาประกอบในการสร้างแบบสอบถาม ให้ครอบคลุมถึงเรื่องวัตถุประสงค์ หน้าที่ บทบาท การให้บริการ งบประมาณ และบุคลากรในศูนย์วิทยบริการพระพุทธศาสนา โดยแบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 สดงานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบกำหนดให้เลือกตอบ (Check-list) และเติมข้อความ

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับศูนย์วิทยบริการพระพุทธศาสนา ในเรื่องเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ หน้าที่ บทบาท และการให้บริการ บุคลากร งบประมาณต่าง ๆ มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า

ตอนที่ 3 ถามความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะของเจ้าหน้าที่ และผู้บริหารในศูนย์วิทยบริการพระพุทธศาสนา มีลักษณะเป็นแบบตรวจคำตอบ และเติมข้อความ

การเลือกกลุ่มตัวอย่างประชากร

กลุ่มตัวอย่างประชากรในการวิจัย คือ พระภิกษุที่เรียนบาลีหรือนักธรรม ผู้เกี่ยวข้องทางพระพุทธศาสนา นักเทคโนโลยีการศึกษา บรรณารักษ์ เจ้าหน้าที่ในกรมการศาสนา-สมาชิกพุทธสมาคมแห่งประเทศไทย ในเขตกรุงเทพมหานคร โดยเลือกสุ่มกลุ่มตัวอย่างประชากรแบบจุดมุ่งหมาย (Purposive Random Sampling) กลุ่มละ 15 ท่าน รวมกลุ่มตัวอย่างประชากรทั้งสิ้น 75 ท่าน

การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามไปยังกลุ่มตัวอย่างประชากรด้วยตัวเอง และแบบสอบถามบางส่วนให้ผู้วิจัย ให้ตัวแทนผู้วิจัยช่วยส่งและเก็บรวบรวมแบบสอบถามคืนให้ผู้วิจัย จากนั้นจึงวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามที่เก็บรวบรวมมา โดยใช้วิธีการทางสถิติ ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์ของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยการหาความถี่ และหาค่าร้อยละ (Percentage)

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับศูนย์วิทยบริการพระพุทธศาสนา ในเรื่องเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ หน้าที่ บทบาท และการให้บริการ บุคลากร งบประมาณต่าง ๆ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาคะแนนเฉลี่ยของตำแหน่ง (\bar{X}) (Average Rank) แล้วนำมาจัดอันดับ และหาค่าความถี่ และค่าร้อยละ

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ในศูนย์วิทยบริการพระพุทธศาสนา วิเคราะห์โดยการหาค่าความถี่ และค่าร้อยละ

สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ความคิดเห็น ของกลุ่มตัวอย่างประชากรที่ตอบแบบสอบถามในการวิจัยเรื่องความคิดเห็นของพระสงฆ์และฆราวาสเกี่ยวกับการจัดตั้งศูนย์วิทยบริการพระพุทธศาสนา ซึ่งได้แบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 3 ตอน สรุปผลได้ดังนี้ คือ

ตอนที่ 1 สถานภาพของกลุ่มตัวอย่างประชากรที่ตอบแบบสอบถาม ในเรื่องของ
วุฒิการศึกษา และอายุ

1. โดยส่วนรวม ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนมาก มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี
รองลงมาในอันดับ 2 มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาโท และอันดับ 3 มีวุฒิการศึกษานักธรรมเอก
รองลงมาในลำดับที่ 4 และ 5 คือมีวุฒิการศึกษาเป็นเปรียญธรรม 9 ประโยค และ 6 ประโยค
ตามลำดับ
2. กลุ่มพระภิกษุมีวุฒิการศึกษาส่วนมาก เป็นระดับปริญญาตรี และนักธรรมเอก
และมีอายุระหว่าง 21-30 ปี
3. กลุ่มนักเทคโนโลยีการศึกษามีวุฒิการศึกษาส่วนมาก เป็นระดับปริญญาโท และ
มีอายุระหว่าง 41-50 ปี
4. กลุ่มบรรณารักษ์มีวุฒิการศึกษาส่วนมาก เป็นระดับปริญญาโท และมีอายุระหว่าง
31-40 ปี
5. กลุ่มผู้เชี่ยวชาญทางศาสนามีวุฒิการศึกษาส่วนมาก เป็นระดับปริญญาตรีและ
มีอายุระหว่าง 31-40 ปี
6. กลุ่มเจ้าหน้าที่ในกรมการศาสนา-สมาชิกพุทธสมาคมแห่งประเทศไทย มีวุฒิ
การศึกษาส่วนมากเป็นระดับนักธรรมเอก และมีอายุระหว่าง 31-40 ปี

ตอนที่ 2 สรุปความคิดเห็นเกี่ยวกับศูนย์วิทยบริการพระพุทธศาสนา โดยแยกเป็น
ประเด็นดังนี้

1. ในด้านวัตถุประสงค์

โดยส่วนรวมกลุ่มตัวอย่างประชากรมีความคิดเห็นเหมือนกันว่า วัตถุประสงค์
ที่มีความสำคัญเป็นอันดับ 1 คือ เป็นแหล่งเก็บรวบรวมความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา วัตถุประสงค์
อันดับ 2 คือเป็นที่รวบรวมสื่อโสตทัศนูปกรณ์ต่าง ๆ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา และอันดับ 3
ควรเป็นหน่วยงานค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ส่วนวัตถุประสงค์ที่มีความสำคัญเป็นอันดับ
สุดท้าย คือ เป็นแหล่งให้บริการข้อมูลข่าวสารทางวิชาการอื่น ๆ

2. ในด้านหน้าที่และบทบาทของศูนย์วิทยบริการพระพุทธรูป

โดยส่วนรวมกลุ่มตัวอย่างประชากรมีความคิดเห็นเหมือนกันว่า หน้าที่และบทบาทที่มีความสำคัญอันดับ 1 คือ เป็นศูนย์รวมแหล่งความรู้และโสตทัศนอุปกรณ์เกี่ยวกับพระพุทธรูป ส่วนหน้าที่และบทบาทที่มีความสำคัญเป็นอันดับ 2 คือ เป็นแหล่งให้บริการข้อมูลความรู้เกี่ยวกับพระพุทธรูป และอันดับ 3 ควรเป็นแหล่งค้นคว้าข้อมูลทางพระพุทธรูปทั้งภาคทฤษฎี ภาควิปฏิบัติ และลุ่มงผลปฏิบัติจากสื่อต่าง ๆ นอกจากนี้หน้าที่และบทบาทที่มีความสำคัญเป็นอันดับสุดท้าย คือ การจัดกิจกรรม

3. ในด้านการให้บริการ

3.1 การให้บริการโดยทั่วไปของศูนย์วิทยบริการพระพุทธรูป

โดยส่วนรวมกลุ่มตัวอย่างประชากร (ยกเว้นผู้เชี่ยวชาญ) มีความคิดเห็นเหมือนกันว่าการให้บริการที่มีความสำคัญอันดับ 1 คือ การให้บริการด้านเครื่องมื ออุปกรณ์ สถานที่สำหรับการดู การฟัง และการอ่าน เกี่ยวกับพระพุทธรูป โดยให้บริการหนังสือ ได้ตลอดเวลาที่เปิดทำการ เช่น เทป วีดีโอ ส่วนการให้บริการที่มีความสำคัญเป็นอันดับ 2 คือ การให้บริการยืมหนังสือ เอกสาร และสื่อเกี่ยวกับพระพุทธรูป แต่มีเจ้าหน้าที่ในกรมการศาสนา-สมาธิพุทธสมาคมแห่งประเทศไทย ให้ความสำคัญเป็นอันดับ 11 ส่วนการให้บริการในอันดับ 3 นั้น โดยส่วนรวมให้ความสำคัญกับการให้ผู้ได้บริการได้รับความรู้ที่ลึกซึ้ง รุ่งจริง และให้บริการข้อมูลข่าวสารอย่างสะดวกและรวดเร็ว แต่มีนักเทคโนโลยีการศึกษาให้ความสำคัญเป็นอันดับ 10 และการให้บริการที่มีความสำคัญเป็นอันดับสุดท้าย คือ จัดทัศนศึกษาตามโบราณสถาน และชมโบราณวัตถุในที่ต่าง ๆ

3.2 ในด้านการให้บริการการผลิตของศูนย์วิทยบริการพระพุทธรูป

โดยส่วนรวมกลุ่มตัวอย่างประชากรมีความคิดเห็นเหมือนกันว่า การให้บริการการผลิตที่มีความสำคัญเป็นอันดับ 1 คือผลิตโสตทัศนวัสดุเพื่อการเรียนการสอนวิชาพระพุทธรูป ส่วนในอันดับ 2 และ 3 โดยส่วนรวม (ยกเว้นบรรณารักษ์) มีความคิดเห็นว่าการจัดการรายการบรรยายธรรมะทางวิทยุโทรทัศน์ และบันทึกเสียง ตัดต่อเทปโทรทัศน์ และถ่ายสำเนาเพื่อการสอนตามลำดับ และที่มีความสำคัญเป็นอันดับสุดท้าย คือ พิมพ์และอัดสำเนาในราคาถูก

3.3 ในด้านบุคคลที่ควรให้บริการ

โดยส่วนรวมมีความคิดเห็นว่าบุคคลที่ควรให้บริการเป็นอันดับ 1 คือ พระภิกษุ-สามเณร และอันดับ 2 คือ ประชาชนทั่วไป ส่วนในอันดับที่ 3 คือ นิสิต นักศึกษา นักเรียน (เยาวชน) และในอันดับสุดท้าย คือ ชาวต่างประเทศ

3.4 ในด้านวิธีการให้บริการของศูนย์วิทยบริการพระพุทธศาสนา

โดยส่วนรวมกลุ่มตัวอย่างประชากรมีความคิดเห็นเหมือนกันว่า วิธีการให้บริการที่มีความสำคัญอันดับ 1 คือ กำหนดวัน เวลา ในการให้บริการให้เหมาะสม ส่วนอันดับ 2 คือ ให้บริการฟรี และส่งคืนหนังสือ และสื่อต่าง ๆ ตามเวลาที่กำหนด และรองลงมาคือ ให้บริการสถานที่เพื่อการศึกษาหาความรู้ได้ด้วยตัวเอง

3.5 ในด้านการให้บริการของศูนย์วิทยบริการพระพุทธศาสนากับอายุของกลุ่มตัวอย่างประชากร ซึ่งจะพิจารณาเฉพาะอันดับ 1 และ 2

1. กลุ่มอายุ 21-60 ปี มีความคิดเห็นว่าควรให้บริการด้านเครื่องมีอุปกรณ์ สถานที่สำหรับการดู การฟัง และการอ่าน เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา โดยให้บริการหญิงได้ตลอดเวลาที่เปิดทำการ เช่น เทป วิดีโอ เป็นอันดับ 1 และกลุ่มอายุมากกว่า 60 ปี ให้ความสำคัญด้านบริการให้ยืมได้รับบริการได้รับความรู้ที่ลึกซึ้ง รู้จริง เป็นอันดับ 1

2. การให้บริการในอันดับ 2 นั้น กลุ่มอายุ 31-40 ปี และ 41-50 ปี มีความคิดเห็นว่าควรเป็นการให้บริการยืมหนังสือ เลกซาร์ และสื่อเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ส่วนกลุ่มอายุ 51-60 ปี มีความคิดเห็นว่า ควรเป็นศูนย์กลางก่อให้เกิดความร่วมมือในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา และกลุ่มอายุ มากกว่า 60 ปี มีความคิดเห็นว่าควรเป็นคลินิกให้คำปรึกษาปัญหาทางธรรมะและปัญหาชีวิต

3.6 ในด้านกิจกรรมที่ควรจัดในศูนย์วิทยบริการพระพุทธศาสนา

โดยส่วนรวมกลุ่มตัวอย่างประชากรมีความคิดเห็นว่าควรจัดนิทรรศการ และการบรรยายธรรมทางพระพุทธศาสนาในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และที่มีความสำคัญเป็นอันดับ 2 คือ จัดนิทรรศการและบรรยายธรรมทางพระพุทธศาสนา ตามความต้องการของชุมชน และกิจกรรมที่มีความสำคัญอันดับ 3 คือ จัดรายการโทรทัศน์อย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง

3.7 ในด้านการบริการสารสนเทศของศูนย์วิทยบริการพระพุทธศาสนา

โดยส่วนรวมกลุ่มตัวอย่างประชากรมีความคิดเห็นเหมือนกันว่า การบริการสารสนเทศของศูนย์วิทยบริการพระพุทธศาสนาที่มีความสำคัญเป็นอันดับ 1 คือการบริการเทปและวีดีโอเทป เกี่ยวกับพระธรรมะตลอดเวลาบริการ และที่มีความสำคัญเป็นอันดับ 2 คือ จัดทำรายการหนังสือและ โสตทัศนูปกรณ์ในศูนย์วิทยบริการพระพุทธศาสนา และที่มีความสำคัญเป็นอันดับ 3 คือ จัดทำวารสาร ส่วนการบริการสารสนเทศที่มีความสำคัญเป็นอันดับสุดท้ายคือ ให้บริการด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ และรองสุดท้ายคือ การจัดทำหนังสือพิมพ์

4. ในด้านลักษณะสถานที่ตั้งของศูนย์วิทยบริการพระพุทธศาสนา

โดยส่วนรวมกลุ่มตัวอย่างประชากรมีความคิดเห็นเหมือนกันว่าลักษณะที่ตั้งของศูนย์วิทยบริการพระพุทธศาสนาที่มีความสำคัญเป็นอันดับ 1 คือ ควรเป็นที่สงบ (อาจจะอยู่ใจกลางเมือง หรือชานเมืองก็ได้) และที่มีความสำคัญเป็นอันดับ 2 ควรอยู่ในชานเมือง การคมนาคมสะดวก และอันดับสุดท้ายควรอยู่ใจกลางเมืองการคมนาคมสะดวก

5. ในด้านการสังกัดหน่วยงานของศูนย์วิทยบริการพระพุทธศาสนา

โดยส่วนรวมกลุ่มตัวอย่างประชากร มีความคิดเห็นว่าศูนย์วิทยบริการพระพุทธศาสนาไม่ควรสังกัดหน่วยงานราชการ และในจำนวนที่มีความคิดเห็นว่าไม่ควรสังกัดหน่วยงานราชการ (ยกเว้นเจ้าหน้าที่ในกรมการศาสนา-สมาคมพุทธสมาคมแห่งประเทศไทย) ส่วนใหญ่ที่มีความคิดเห็นว่า ควรเป็นนิติบุคคล ในรูปของมูลนิธิ เป็นอันดับ 1 และเป็นหน่วยงานอิสระของรัฐ เป็นอันดับ 2

นอกจากนี้ส่วนที่เห็นว่าควรสังกัดหน่วยงานราชการ มีความคิดเห็นว่าควรสังกัดกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ เป็นอันดับ 1 และสังกัดกรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ เป็นอันดับ 2 และมีบรรณารักษ์เท่านั้นที่มีความคิดเห็นว่าควรสังกัดกรมศิลปากรอย่างเด็ดขาด

6. ในด้านการดำเนินการจัดตั้งศูนย์วิทยบริการพระพุทธศาสนา

กลุ่มเจ้าหน้าที่กรมการศาสนา-สมาคมพุทธสมาคมแห่งประเทศไทยทุกคนมีความคิดเห็นว่าควรจะริเริ่มดำเนินการจัดตั้งศูนย์วิทยบริการพระพุทธศาสนา

โดยส่วนรวมมีความคิดเห็นว่าควรริเริ่มดำเนินการจัดตั้งศูนย์วิทยบริการพระพุทธศาสนา และให้เหตุผลที่ควรริเริ่มดำเนินการจัดตั้ง คือ เป็นโครงการที่สามารถแก้ปัญหา

สังคมได้เป็นอันดับ 1 และมีความคิดเห็นว่าเป็นโครงการที่น่าสนใจ เป็นอันดับ 2 และมีเพียงส่วนน้อยที่มีความคิดเห็นที่ไม่ควรริบเร่งดำเนินการจัดตั้งศูนย์วิทยบริการพระพุทธศาสนา โดยให้เหตุผลว่าควรทำการศึกษาความเป็นไปได้ก่อน และรองลงมาควรทำการวิจัยเรื่องความจำเป็นและแนวทางในการแก้ปัญหา ก่อน และรองลงมาในลำดับที่ 3 อาจจะมีปัญหา เช่น งบประมาณและบุคลากรในการดำเนินงาน

7. ในด้านงบประมาณของศูนย์วิทยบริการพระพุทธศาสนา

โดยส่วนรวมกลุ่มตัวอย่างประชากรมีความคิดเห็นว่างบประมาณ หรือแหล่งเงินทุนของศูนย์วิทยบริการพระพุทธศาสนา ควรมาจากเงินบริจาคจากมูลนิธิ จากเอกชน และประชาชนทั่วไป เป็นอันดับ 1 และรองลงมาควรมาจากงบประมาณแผ่นดิน เป็นอันดับ 2 และรองลงมาในอันดับ 3 ควรมาจากการจัดหารายได้พิเศษ เช่น ค่าบริการลดสำหรับการจำหน่ายเอกสาร ตำรา สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่ศูนย์ผลิต

8. ในด้านคุณประโยชน์ของการเตรียมการวางแผน

โดยส่วนรวมกลุ่มตัวอย่างประชากรมีความคิดเห็นเหมือนกันว่า การเตรียมการวางแผน จะทำให้เราได้ศูนย์วิทยบริการพระพุทธศาสนาที่มีลักษณะครบถ้วนสมบูรณ์ สอดคล้องความต้องการของสังคมได้ดีตามวัตถุประสงค์ มีความสำคัญเป็นอันดับ 1 และในอันดับ 2 ทุกกลุ่มมีความคิดเห็นเหมือนกันว่าจะทำให้เรามีทุน สามารถวิเคราะห์หาสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ เตรียมเอาไว้ล่วงหน้า สามารถกำหนดโครงสร้างได้ชัดเจนว่าจะทำอะไรต่อไป และในอันดับ 3 นั้น โดยส่วนรวมเห็นว่าจะทำให้เรามีทุน สามารถประชาสัมพันธ์ให้คนที่จะบริจาคทราบ และมีศูนย์กลางการติดต่อที่แน่ชัด และเตรียมบุคลากรได้ว่าต้องการมากน้อยแค่ไหน

ตอนที่ 3 ในด้านบุคคลที่จะทำหน้าที่ต่าง ๆ ของศูนย์วิทยบริการพระพุทธศาสนา กลุ่มตัวอย่างประชากรมีความคิดเห็น โดยเรียงลำดับความสำคัญจากมากไปหาน้อยดังต่อไปนี้

1. หัวหน้าศูนย์

1. ขรวาวัส (ไม่จำกัดเพศ) ที่ศึกษาทั้งทางด้านพระพุทธศาสนาและเทคโนโลยีการศึกษาและหรือ บรรณาธิการ
2. ขรวาวัส (ชาย) ที่ศึกษาทั้งทางด้านพระพุทธศาสนา และเทคโนโลยีการศึกษาและหรือ บรรณาธิการ
3. พระภิกษุที่มีความรู้ทางด้านเทคโนโลยีการศึกษาและหรือบรรณาธิการ

2. เจ้าหน้าที่ฝ่ายผลิต
 1. ข้าราชการ (ไม่จำกัดเพศ) ที่ศึกษาทั้งทางด้านพระพุทธศาสนาและเทคโนโลยีการศึกษา และหรือบรรณารักษ์
 2. ข้าราชการ (ชาย) ที่ศึกษาทั้งทางด้านพระพุทธศาสนา และ เทคโนโลยีการศึกษาและหรือ บรรณารักษ์
 3. นักเทคโนโลยีการศึกษาและบรรณารักษ์
3. เจ้าหน้าที่ฝ่ายบริการ
 1. ข้าราชการ (ไม่จำกัดเพศ) ที่ศึกษาทั้งทางด้านพระพุทธศาสนา และ เทคโนโลยีการศึกษา และหรือบรรณารักษ์
 2. ข้าราชการ (ชาย) ที่ศึกษาทั้งทางด้านพระพุทธศาสนา และ เทคโนโลยีการศึกษา และหรือบรรณารักษ์
 3. พระภิกษุที่มีความรู้ทางด้านเทคโนโลยีการศึกษา และหรือบรรณารักษ์
4. เจ้าหน้าที่ฝ่ายธุรการ (ไม่รวมเสมียน)
 1. ข้าราชการ (ไม่จำกัดเพศ)ที่ศึกษาทั้งทางด้านพระพุทธศาสนาและเทคโนโลยีการศึกษา และหรือบรรณารักษ์
 2. นักเทคโนโลยีการศึกษาและบรรณารักษ์
 3. ข้าราชการ (ชาย) ที่ศึกษาทั้งทางด้านพระพุทธศาสนา และ เทคโนโลยีการศึกษา และหรือบรรณารักษ์
5. สำหรับคุณลักษณะเฉพาะสองผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ศูนย์วิทยบริการพระพุทธศาสนาในฝ่ายต่าง ๆ กลุ่มตัวอย่างประชากร มีความคิดเห็นดังต่อไปนี้

โดยส่วนรวมกลุ่มตัวอย่างประชากรมีความคิดเห็นว่า คุณลักษณะเฉพาะสองผู้บริหารศูนย์และเจ้าหน้าที่ในศูนย์วิทยบริการพระพุทธศาสนา คือ มีความศรัทธา และมีความรู้ทางด้านพระพุทธศาสนาและเทคโนโลยีการศึกษา มีประสบการณ์ทางด้านการบริหารและการบริการ

อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาที่คิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างประชากร คือ กลุ่มพระภิกษุ นักเทคโนโลยี การศึกษา บรรณารักษ์ ผู้เชี่ยวชาญทางศาสนา และเจ้าหน้าที่ในกรมการศาสนา-สมาคมนักศาสนิกชนแห่งประเทศไทย เกี่ยวกับการจัดตั้งศูนย์วิทยบริการพระพุทธศาสนานั้น ผู้วิจัยได้พบประเด็นที่น่าสนใจหลายประเด็นที่สมควรจะนำมาอภิปรายในที่นี้ดังต่อไปนี้

1. ในด้านวัตถุประสงค์ พบว่าโดยส่วนรวมกลุ่มตัวอย่างประชากรให้ความสำคัญเป็นอันดับ 1 ในสิ่งที่ว่าเป็นแหล่งเก็บรวบรวมความรู้เกี่ยวกับพระพุทธรศาสนา แต่เมื่อได้พิจารณาจากอันดับ 2 เป็นที่รวบรวมสื่อทัศนูปกรณ์ต่าง ๆ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับพระพุทธรศาสนา แต่พระภิกษุให้ความสำคัญเป็นอันดับ 5 และให้ความสำคัญของวัตถุประสงค์ที่เป็นศูนย์กลางในการเผยแพร่ธรรมะและการปฏิบัติธรรม และควรเป็นหน่วยงานค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับพระพุทธรศาสนา โดยให้ความสำคัญเป็นอันดับ 2 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะพระภิกษุมีความคิดเห็นที่ศูนย์วิทยบริการพระพุทธรศาสนาควรเป็นศูนย์กลางในการเผยแพร่ธรรมะ และการปฏิบัติธรรมมากกว่าจะเป็นสถานที่รวบรวมสื่อทัศนูปกรณ์เพียงอย่างเดียว และอาจเนื่องมาจากว่าพระภิกษุมีความต้องการให้ศูนย์วิทยบริการพระพุทธรศาสนา มีลักษณะคล้าย ๆ กับวัดในลิตที่วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน (เนตรนิต นาควิริยะ และคณะ 2525: 289) นอกจากนี้พระภิกษุยังให้ความสำคัญในด้านที่เป็นหน่วยงานค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับพระพุทธรศาสนาเป็นอันดับ 2 ดังแสดงให้เห็นว่าในปัจจุบันนี้ พระภิกษุให้ความสำคัญในเรื่องนี้มาก ซึ่งสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของผู้เชี่ยวชาญทางศาสนา พระมหาประยูร ทมมจิตโต และพระมโน เมตตานนโท

2. ในด้านหน้าที่และบทบาทของศูนย์วิทยบริการพระพุทธรศาสนา โดยส่วนรวมมีความคิดเห็นที่ควรเป็นศูนย์รวมแหล่งความรู้และ สื่อทัศนูปกรณ์เกี่ยวกับพระพุทธรศาสนา จะเห็นว่าหน้าที่และบทบาทของศูนย์ ๆ สอดคล้องกับความคิดเห็นของส่วนรวมเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของศูนย์วิทยบริการพระพุทธรศาสนา ที่ว่าควรเป็นแหล่งเก็บรวบรวมความรู้เกี่ยวกับพระพุทธรศาสนา แต่ความคิดเห็นในอันดับ 2 ที่แตกต่างกัน คือ โดยส่วนรวมมีความคิดเห็นที่ควรเป็นแหล่งให้บริการข้อมูลความรู้เกี่ยวกับพระพุทธรศาสนา แต่มีกลุ่มเจ้าหน้าที่ในกรมการศาสนา-สมาคมนักศาสนิกชนแห่งประเทศไทยและกลุ่มผู้เชี่ยวชาญทางศาสนา มีความคิดเห็นที่หน้าที่และบทบาทของศูนย์วิทยบริการพระพุทธรศาสนา ควรเป็นการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับพระพุทธรศาสนา มากกว่าที่จะเป็นแหล่งให้บริการข้อมูลความรู้เกี่ยวกับพระพุทธรศาสนา ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะว่ากลุ่มเจ้าหน้าที่ในกรมการศาสนา-สมาคมนักศาสนิกชนแห่งประเทศไทย และผู้เชี่ยวชาญทางศาสนามีความคิดเห็นที่ควรให้

หน้าที่และบทบาท ของศูนย์วิทยบริการพระพุทธศาสนา เหมือนกับบทบาทของวัดในคดีที่ ซึ่งในสถาบันพระพุทธศาสนาในคดีที่ วัดและคณะสงฆ์มีบทบาทสำคัญต่อสังคมไทย ถึงกับถือได้ว่าเป็นศูนย์กลางของสังคมทีเดียว (เลนท ทิมลือชา 2526: 11)

3. ในด้านการให้บริการของศูนย์วิทยบริการพระพุทธศาสนา โดยส่วนรวมมีความคิดเห็นว่าการให้บริการด้านเครื่องมืค อุปกรณ์ สถานที่สำหรับการดู การฟัง และการอ่านเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา โดยใช้บริการหูฟังได้ตลอดเวลาที่เปิดทำการ เช่น เทป วีดีโอ และความคิดเห็นในอันดับที่ 2 โดยส่วนรวมให้บริการยืมหนังสือ เอกสารและสื่อเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา แต่มีเจ้าหน้าที่ในกรมการศาสนา-สมาชิกพุทธสมาคมแห่งประเทศไทย และพระภิกษุให้ความสำคัญเป็นอันดับที่ 11 และ 7 โดยไปให้ความสำคัญกับการบริการที่ให้ผู้ได้รับบริการ ได้รับความรู้ที่ลึกซึ้ง รู้จริง เป็นอันดับที่ 2 และ 4 ตามลำดับ แสดงว่าเจ้าหน้าที่กรมการศาสนา-สมาชิกพุทธสมาคมแห่งประเทศไทย และพระภิกษุมีความคิดเห็นในทำนองเดียวกัน โดยให้ความสำคัญในเรื่องของผลที่จะเกิดขึ้นของผู้ให้บริการ ส่วนในอันดับที่ 3 นั้น โดยส่วนรวมเห็นว่าควรเป็นการบริการข้อมูลข่าวสารอย่างสะดวก รวดเร็วแต่มีนักเทคโนโลยีการศึกษาที่มีความคิดเห็นแตกต่างออกไปมาก คือ ให้ความสำคัญในเรื่องการให้บริการแก่อสังคมาโดยทั่วไปเป็นอันดับที่ 3 โดยที่ส่วนรวมให้ความสำคัญเป็นอันดับที่ท้าย ๆ แต่กลับไปให้ความสำคัญในเรื่องการให้บริการข้อมูลข่าวสาร เป็นอันดับที่ 10 ซึ่งสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของ รศ.สมพิศ คุณริษัทักษ์ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านเทคโนโลยีการศึกษา ที่ว่าต้องการให้บริการแก่อสังคมาโดยทั่วไป ไม่ต่งการที่จะทั้งใคร

4. ในด้านการให้บริการการผลิตนั้น โดยส่วนรวมกลุ่มตัวอย่างประชากรมมีความคิดเห็นเหมือนกันว่า การให้บริการการผลิตวัสดุเพื่อการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา มีความสำคัญเป็นอันดับที่ 1 ส่วนในอันดับที่ 2 และ 3 นั้น มีความคิดเห็นว่าการบันทึกเสียง ตัดต่อเทปโทรทัศน์และถ่ายสำเนาเพื่อการสอน และจัดรายการบรรยายธรรมะทางวิทยุ โทรทัศน์ ตามลำดับ และจากการให้สัมภาษณ์ของผู้เชี่ยวชาญทางศาสนาและทางด้านเทคโนโลยีการศึกษามีประเด็นที่น่าสนใจ คือ ผู้ทรงคุณวุฒิ 2 ใน 6 ท่าน ต่างมีความคิดเห็นว่าการให้บริการการผลิตควรเป็นอันดับที่ 2 โดยให้กำลังในการดำเนินงานผลก่อนแล้วจึงจะให้บริการ แต่ถึงอย่างไรผู้วิจัยก็มีความคิดเห็นว่ เราอาจจะให้บริการการผลิตในเรื่องที่จำเป็นก่อน แล้วก็ขยายกำลังการผลิตออกไป เมื่อมีความต้องการ และความพร้อมมากขึ้น

5. ในด้านบุคคลที่ควรรับบริการของศูนย์วิทยบริการพระพุทธศาสนานั้น โดยส่วนรวมมีความคิดเห็นว่าคุณควรให้บริการเรียงตามลำดับความสำคัญ ดังนี้ คือ พระภิกษุ-สามเณร ประชาชนทั่วไป และนิสิต นักศึกษา นักเรียน (เยาวชน) แต่ก็มีผู้เชี่ยวชาญทางศาสนาที่เห็นแตกต่างไปจากกลุ่มอื่นมาก คือ ให้ความสำคัญของพระภิกษุเป็นอันดับ 4 โดยที่กลุ่มอื่น ๆ ให้ความสำคัญของประชาชนเป็นอันดับ 1 ซึ่งทำให้มีผลต่อความคิดเห็นเฉลี่ยของประชาชน ซึ่งผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าคุณผู้เชี่ยวชาญทางศาสนาให้ความสำคัญของพระภิกษุ-สามเณร และกลุ่มพระภิกษุด้วยกันเองก็ให้พระภิกษุ สามเณร มีความสำคัญเป็นอันดับ 1 ด้วยเช่นกัน ซึ่งก็มีเหตุผลที่น่าสนใจสนับสนุนความคิดนี้ ดังเช่นพระบรมราชาโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร แก่บัณฑิตศึกษาวิทยาลัยวิชาการศึกษา เมื่อวันที่ 29 ธันวาคม 2502 ตอนหนึ่งความว่า ในขณะที่ต้องออกไปทำหน้าที่เป็นครูของผู้คน ท่านจำต้องสร้างสมถกรรมต่าง ๆ ให้เพิ่มพูนมากยิ่งขึ้น และรู้จักวางตัวให้สมกับเป็นผู้มีหน้าที่สั่งสอนและอบรมเยาวชน

6. ในด้านวิธีการให้บริการนั้น โดยส่วนรวมกลุ่มตัวอย่างประชากรมีความคิดเห็นเหมือนกันว่า การกำหนดวัน เวลา ในการให้บริการให้เหมาะสม มีความสำคัญเป็นอันดับ 1 ส่วนในอันดับ 2 และ 3 นั้น โดยส่วนรวมเห็นว่าควรเป็นการให้บริการฟรี และส่งคืนหนังสือและสื่อต่าง ๆ ตามเวลาที่กำหนด และให้บริการสถานที่เพื่อการศึกษาค้นคว้าได้ด้วยตนเองตามลำดับ และไม่มีกลุ่มใดเลยที่ให้บริการสถานที่เพื่อฝึกปฏิบัติธรรมะและให้บริการสถานที่เพื่อบรรยายธรรม อยู่ในความสำคัญ 3 อันดับแรก ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะในส่วนนี้กลุ่มตัวอย่างชากรเห็นว่าวัดเป็นสถานที่ทำหน้าที่ในด้านนี้อยู่แล้ว ซึ่งสอดคล้องกับรายงานผลการวิจัยของ เนตรนิศนาควัระ และคณะ 2525: 254) ว่าวัดเป็นสถาบันสำคัญทางการศึกษาเป็นแหล่งอบรมความรู้ และจริยธรรมให้แก่กุลบุตรโดยไม่จำกัดชาติกำเนิด บุตรหลานของชนทุกชั้นมีโลกาสได้รับการศึกษาที่วัดเช่นเดียวกัน โดยมีพระภิกษุสงฆ์ผู้ทรงคุณวุฒิ และเมตตาธรรมเป็นผู้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ทั้งทางด้านหลักธรรมและวิชาหนังสือให้พร้อมกับการอบรมจรรยา มารยาท และเมตตาธิปไตยให้อยู่ในคุณธรรมด้วย

7. ในด้านการให้บริการกับอายุของกลุ่มตัวอย่างประชากรนั้น กลุ่มอายุ 21-60 ปี มีความคิดเห็นว่าคุณควรให้บริการด้านเครื่องมือ อุปกรณ์ สถานที่สำหรับการดู การฟัง และการอ่านเกี่ยวกับพระพุทธรูปศาสนา โดยให้บริการฟัง ได้ตลอดเวลาที่เปิดทำการ เช่น เทป วิทยุ เป็นอันดับ 1 แต่กลุ่มอายุมากกว่า 60 ปี ให้ความสำคัญกับการบริการให้ผู้ได้รับบริการ ได้รับความรู้ที่ลึกซึ้ง รู้จริง โดยให้ความสำคัญเป็นอันดับ 1 แสดงว่ากลุ่มตัวอย่างประชากรที่มีอายุมากกว่า 60 ปี ให้ความสำคัญของผลที่เกิดขึ้นกับผู้ให้บริการมากกว่าด้านวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ทั้งนี้

อาจจะเป็นเพราะว่าประสบการณ์และการมองโลกทัศน์แตกต่างกันกับคนที่มีอายุน้อย แต่โดยส่วนรวมเห็นว่าในปัจจุบันนี้ เรายังขาดวัสดุ อุปกรณ์ เกี่ยวกับการให้บริการทางด้านพระพุทธรูปศาสนา จึงทำให้ความต้องการด้านนี้มีมากอย่างเห็นเด่นชัด

ส่วนในกลุ่มอายุ 31-40 ปี และ 41-50 ปี มีความคิดเห็นว่าการให้บริการในอันดับ 2 ควรเป็นการให้บริการยืมหนังสือ เอกสาร และสื่อเกี่ยวกับพระพุทธรูปศาสนา ในขณะที่กลุ่มอายุ 51-60 ปี มีความคิดเห็นว่าเป็นศูนย์กลางก่อให้เกิดความร่วมมือในกิจกรรมทางพระพุทธรูปศาสนา และกลุ่มอายุมากกว่า 60 ปี มีความคิดเห็นว่าเป็นคลินิกให้คำปรึกษาปัญหาทางธรรมะและปัญหาชีวิต ซึ่งผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าการที่ตอบแบบสอบถามถ้ามีอายุมากยิ่งขึ้นจะยิ่งมองเห็นปัญหาและความต้องการที่จะให้บริการแก่สังคม เนื่องจากว่ามีประสบการณ์มาตามอายุของตน ซึ่งสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของพระมหาประยูร ธรรมจิตโต ผู้เชี่ยวชาญทางศาสนาได้ให้ความเห็นไว้ว่า วัสดุ อุปกรณ์ สื่อต่าง ๆ ทางพระพุทธรูปศาสนา ยังกระจัดกระจายกันอยู่ ดังนั้นความคิดเห็นที่ว่าศูนย์วิทยบริการพระพุทธรูปศาสนา ควรเป็นศูนย์กลางก่อให้เกิดความร่วมมือในกิจกรรมทางพระพุทธรูปศาสนา น่าจะเป็นสิ่งที่ดี เพราะถ้าหากมีการรวบรวมวัสดุ อุปกรณ์ และสื่อเกี่ยวกับพระพุทธรูปศาสนาให้เป็นกลุ่มเป็นก้อนแล้ว เราจะสามารถให้บริการแก่สังคมได้โดยทั่วถึง ส่วนที่มีอายุมากกว่า 60 ปี ก็มีความคิดเห็นที่ว่าน่าจะให้ศูนย์ ฯ เป็นคลินิกให้คำปรึกษาปัญหาธรรมะและปัญหาชีวิต ซึ่งจะเห็นว่าเป็นเรื่องที่ใกล้ตัวมากยิ่งขึ้น

8. ในด้านกิจกรรมที่ควรจัดในศูนย์วิทยบริการพระพุทธรูปศาสนานั้น โดยส่วนรวมกลุ่มตัวอย่างประชากรมีความคิดเห็นว่าเป็นการจัดนิทรรศการ และการบรรยายธรรมในวันสำคัญทางศาสนาเป็นอันดับ 1 และในอันดับ 2 คือจัดนิทรรศการและบรรยายธรรมทางพระพุทธรูปศาสนาตามความต้องการของชุมชน แสดงว่ากลุ่มตัวอย่างประชากร ให้ความสำคัญในเรื่องการจัดนิทรรศการและบรรยายธรรมในวันสำคัญทางศาสนา มากกว่าตามความต้องการของชุมชน และในอันดับ 3 ควรเป็นการจัดรายการโทรทัศน์ อย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง

9. ในด้านการบริการสารสนเทศ ของศูนย์วิทยบริการพระพุทธรูปศาสนา โดยส่วนรวมกลุ่มตัวอย่างประชากร ให้ความสำคัญเป็นอันดับ 1 ในเรื่องการบริการเทปและวีดีโอเกี่ยวกับพระพุทธรูปศาสนาและอันดับ 2 คือ การจัดรายการหนังสือและสื่อทัศนูปกรณ์ในศูนย์วิทยบริการพระพุทธรูปศาสนา และในอันดับ 3 การจัดทำวารสาร แต่มีที่นาสนใจคือการให้บริการด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ซึ่งถือว่าเป็นเทคโนโลยีทันสมัย

กลับได้รับความสนใจเป็นอันดับสุดท้าย ซึ่งจากการให้สัมภาษณ์ของผู้เชี่ยวชาญ ผลปรากฏว่า คอมพิวเตอร์น่าจะเอามาใช้ในศูนย์วิทยบริการพระพุทธศาสนามากที่สุด ซึ่งอาจให้คอมพิวเตอร์ช่วยค้นหารายการที่เราต้องการได้ หรือเก็บข้อมูลต่าง ๆ

10. ในด้านลักษณะที่ตั้งของศูนย์วิทยบริการพระพุทธศาสนา นั้น โดยส่วนรวม กลุ่มตัวอย่างประชากรมีความคิดเห็นว่า ควรเป็นที่สงบ (อาจจะอยู่ใจกลางเมือง หรือชานเมืองก็ได้) มีความสำคัญเป็นอันดับ 1 และอันดับ 2 ควรจะอยู่ชานเมือง การคมนาคมสะดวก และรองลงมาควรใจกลางเมือง แต่การคมนาคมสะดวก ซึ่งก็แสดงว่าคนที่ต้องการให้ศูนย์วิทยบริการพระพุทธศาสนาเป็นที่สงบนั้นสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของพระเทพเวที (ประยูร ญฺตฺโต) ที่ให้ความคิดเห็นว่าควรจะเป็นทำเลที่ค่อนข้างสงบสงัดหน่อย มีธรรมชาติดี ๆ แล้วก็การคมนาคมสะดวก ซึ่งจะมีผลต่อจิตใจของผู้ใช้บริการของศูนย์วิทยบริการพระพุทธศาสนา ทำให้ผู้มาใช้บริการสามารถโน้มน้าไปหาธรรมะได้ดี ไม่วอกแวก

11. ในด้านการสังกัดหน่วยงานของศูนย์วิทยบริการพระพุทธศาสนา

โดยส่วนรวมกลุ่มตัวอย่างประชากรมีความคิดเห็นว่า ไม่ควรจะสังกัดหน่วยงานราชการ และในจำนวนที่เห็นว่าไม่ควรสังกัดหน่วยงานราชการ มีความคิดเห็นว่าศูนย์วิทยบริการพระพุทธศาสนา ควรเป็นนิติบุคคลในรูปของมูลนิธิ มากกว่าจะเป็นหน่วยงานอิสระของรัฐ และจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ 6 ท่าน ผู้เชี่ยวชาญ 4 ใน 6 ท่าน ต่างมีความคิดเห็นว่าศูนย์วิทยบริการพระพุทธศาสนา ควรจะเป็นนิติบุคคลในรูปของมูลนิธิ นอกจากนี้ 2 ใน 6 ท่าน มีความคิดเห็นแตกต่างกันออกไป คือ ท่านแรกให้ความเห็นว่าควรเป็นนิติบุคคล แต่ให้มหาเถรสมาคม อนุมัตินโยบายเพื่อความคล่องตัวในการทำงาน และอีกท่านให้เหตุผลว่า ศูนย์วิทยบริการพระพุทธศาสนา อาจจะเป็นหน่วยงานที่คล้ายกับหอสมุดแห่งชาติ นอกจากนี้ ส่วนที่ที่มีความคิดเห็นว่าเห็นว่าการสังกัดหน่วยงานราชการ มีความคิดเห็นว่าควรสังกัดกรมการศาสนา มากกว่ากรมศิลปากร

12. ในด้านของความต้องการที่รีบเร่งจัดตั้งศูนย์วิทยบริการพระพุทธศาสนา

กลุ่มเจ้าหน้าที่ในกรมการศาสนา-สมาธิพุทธสมาคมแห่งประเทศไทย มีความคิดเห็นว่าควรรีบเร่งดำเนินการจัดตั้ง คิดเป็นร้อยละ 100 แต่เมื่อนิจารณาโดยส่วนรวม จะเห็นว่าควรรีบเร่งดำเนินการจัดตั้งสูงมากถึงร้อยละ 89 โดยให้เหตุผลว่าเป็นโครงการที่สามารถแก้ปัญหาสังคมได้ เป็นอันดับ 1 ซึ่งจากการศึกษาค้นคว้าเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และจากการให้สัมภาษณ์ของผู้เชี่ยวชาญ ต่างก็ให้ความเห็นว่าควรที่จะมีศูนย์ในท่านองนี้มานานแล้วและจากความคิดเห็นของผู้วิจัยก็มีความเห็นเช่นเดียวกันที่จะมีศูนย์วิทยบริการพระพุทธศาสนา ที่สำ

มารดดำเนินการได้ผลอย่างแท้จริง ก็จะเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติอย่างแน่นนอน ส่วนกลุ่มที่มีความคิดเห็นว่า ไม่ควรที่จะรีบเร่งดำเนินการจัดตั้งศูนย์วิทยบริการพระพุทธรศาสนาซึ่งมีจำนวนน้อยมากให้เหตุผลว่าควรทำการศึกษาความเป็นไปได้ก่อน และรองลงมา คือ ควรทำการวิจัยเรื่องความจำเป็นและแนวทางในการแก้ไข้ปัญหา ก่อน และในเรื่องนี้ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านเทคโนโลยีการศึกษา คือ รศ.สมนิต คูศรีนัทท์ ได้ให้ความคิดเห็นที่น่าสนใจว่า การที่จะดำเนินการอะไรที่เป็นศูนย์วิทยบริการที่เพียงพอพร้อมอะไรทุกสิ่งทุกอย่างนั้น ก่อนข้างจะหมั้นเหมียงทางที่อาจจะไปกระทบผลประโยชน์ของคน เกรงผลลไม่แน่ใจ น่าจะศึกษาความเป็นไปได้ (Feasibility Studies) ก่อน

13. ในด้านงบประมาณนั้น โดยส่วนรวมเห็นว่างบประมาณ หรือแหล่งเงินทุนของศูนย์วิทยบริการพระพุทธรศาสนา ควรมาจากเงินบริจาค จากมูลนิธิ จากเอกชนและประชาชนทั่วไป เป็นอันดับ 1 และรองลงมาควรมาจากงบประมาณแผ่นดินเป็นอันดับ 2 ผู้ให้สัมภาษณ์ ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านเทคโนโลยีการศึกษามีความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า งบประมาณหรือแหล่งทุนนั้น ไม่น่าจะมีปัญหา ถ้าหากเรามีคนที่ทำงานด้านนี้อย่างจริงจัง และงบการดำเนินงานนั้น ผู้เชี่ยวชาญบางท่าน ซึ่งผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ ก็ได้ให้ข้อคิดเห็นว่ ศูนย์วิทยบริการพระพุทธรศาสนา น่าจะมีการจัดหารายได้พิเศษ เช่น ค่าบำรุง ค่าบริการอัดสำเนา การจำหน่ายเอกสาร ตำรา สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ของศูนย์วิทยบริการพระพุทธรศาสนาผลิตขึ้นมาเพื่อการเผยแพร่พระพุทธรศาสนา

สำหรับในด้านบุคคลที่จะทำหน้าที่ต่าง ๆ ของศูนย์บริการพระพุทธรศาสนา นั้น ผลจากการวิเคราะห์ที่กลุ่ม สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้คือ

โดยส่วนรวมกลุ่มตัวอย่างประชากร มีความคิดเห็นว่บุคคลที่ควรเป็นหัวหน้าศูนย์วิทยบริการพระพุทธรศาสนา เจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหาร เจ้าหน้าที่ฝ่ายผลิต เจ้าหน้าที่ฝ่ายบริการ เจ้าหน้าที่ฝ่ายธุรการเป็นอันดับ 1 คือ ขรवास (ไม่จำกัดเพศ) ที่ศึกษาทั้งทางด้านพระพุทธรศาสนา และเทคโนโลยีการศึกษา และหรือบรรณารักษ์ แสดงให้เห็นว่กลุ่มตัวอย่างประชากรมีความคิดเห็นเป็นเอกฉันท์ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่บุคคลที่จะทำหน้าที่เผยแพร่พระพุทธรศาสนาได้อย่างกว้างขวาง และมีประสิทธิภาพ โดยอาศัยเทคโนโลยีการศึกษา วิทยบริการสมัยใหม่มาประยุกต์เข้ากับการพระพุทธรศาสนา ซึ่งจะยังให้เกิดประโยชน์แก่ประเทศชาติ และเมื่อบุคลากร หรือเจ้าหน้าที่ในศูนย์วิทยบริการพระพุทธรศาสนา มีความรู้ด้านพระพุทธรศาสนาอย่างแท้จริงแล้ว ผลดีก็จะเกิดขึ้นกับพระพุทธรศาสนาอย่างแน่นอน

นอกจากนี้โดยส่วนรวมให้ฆราวาส (ชาย) ที่ศึกษาทั้งทางด้านพระพุทธศาสนา และเทคโนโลยีการศึกษาและหรือบรรณารักษ์ โดยให้ความสำคัญเป็นอันดับ 2 ซึ่งจะเห็นว่าแตกต่างจากอันดับ 1 ในเรื่องฆราวาส (ชาย) กับฆราวาส (ไม่จำกัดเพศ) เท่านั้น แสดงให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างประชากรให้สิทธิสตรีเท่าเทียมกับบุรุษ คือจะเป็นหญิงหรือชายก็ได้ที่มีความรู้ทางด้านพระพุทธศาสนา และเทคโนโลยีและหรือบรรณารักษ์ก็สามารถเป็นหัวหน้าศูนย์ เจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหาร เจ้าหน้าที่ฝ่ายผลิตเจ้าหน้าที่ฝ่ายบริการ ซึ่งจะทำให้การบริหารงานของศูนย์ครอบคลุมได้กว้างขวางยิ่งขึ้น ส่วนที่มึ่ความคิดเห็นแตกต่างกันออกไปคือ เจ้าหน้าที่ฝ่ายธุรการที่ให้อันดับ 2 เป็นนักเทคโนโลยีการศึกษาและหรือบรรณารักษ์ แต่มีที่น่่าสังเกตว่า เมื่อพิจารณาในกลุ่มย่อย กลับพบว่า กลุ่มพระภิกษุ มีความคิดเห็นว่าคุณค่าที่ควรเป็นหัวหน้าศูนย์วิทยบริการพระพุทศาสนา คือ พระภิกษุผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านพระพุทศาสนา โดยให้ความสำคัญเป็นอันดับ 1 ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะว่า กลุ่มพระภิกษุมีความคิดเห็นว่าคุณค่าที่ควรที่จะสนับสนุนพระภิกษุด้วยกันเองให้เป็นหัวหน้าศูนย์วิทยบริการพระพุทศาสนา ซึ่งบทบาทหน้าที่ของหัวหน้าศูนย์วิทยบริการพระพุทศาสนา ก็อาจจะคุณนโยบายต่าง ๆ และพระภิกษุเองก็มีความรู้ในเรื่องพระพุทศาสนาอยู่แล้ว ดังนั้น เจ้าหน้าที่ฝ่ายอื่น ๆ ก็อาจจะเป็นใครก็ได้ที่มีความรู้ทางด้านพระพุทศาสนา และเทคโนโลยีการศึกษา

และในส่วนเกี่ยวกับเจ้าหน้าที่ฝ่ายบริการ และธุรการ โดยส่วนรวมเห็นว่าในอันดับ 2 นั้น ควรเป็นนักเทคโนโลยีการศึกษาและบรรณารักษ์ ในขณะที่ส่วนรวมให้ความสำคัญของพระภิกษุที่มีความรู้ทางด้านเทคโนโลยีการศึกษา และหรือบรรณารักษ์ เป็นอันดับ 3 ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะว่ากลุ่มพระภิกษุให้ความสำคัญกับพระภิกษุด้วยกันเองมากกว่ากลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องทางด้านศาสนา แต่เมื่อพิจารณาเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้บริหารศูนย์วิทยบริการ และเจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารพบว่า ทุกกลุ่มตัวอย่างประชากรมีความคิดเห็นว่าคุณค่าที่ควรให้ความสำคัญเป็นอันดับ 1 คือ ความศรัทธา และมีความรู้ทางด้านพระพุทศาสนาและเทคโนโลยีการศึกษา ซึ่งผู้วิจัยก็มีความคิดเห็นเช่นเดียวกัน เพราะว่า ความศรัทธาซึ่งหมายถึงความเชื่อที่มีเหตุผล มั่นใจในหลักที่ถือ และในการดีที่ทำ จะทำให้บุคคลนั้นทำงานอย่างจริงจัง ไม่ทอดถอย และในอันดับ 2 นั้น โดยส่วนรวมกลุ่มตัวอย่างประชากรมีความคิดเห็นว่าคุณค่าที่ควรให้ความสำคัญที่กล่าวมาแล้ว ยังจะด้คงมีประสพการณ์ทางด้านการบริหาร และการบริการดีพอสมควร ซึ่งผู้วิจัยคิดว่าผู้บริหารอาจจะยังไม่จำเป็นต้องมีประสพการณ์ เพราะเราอาจจัดคณะกรรมการที่ปรึกษาในการทำงานโดยเฉพาะกิจซึ่งคณะกรรมการก็อาจจะประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิต่าง ๆ และมีประสพการณ์ ส่วนในอันดับ 2 นั้น โดยส่วนรวมมีความคิดเห็นว่าคุณค่าที่ควรให้ความสำคัญทางด้านพระพุทศาสนาและเทคโนโลยีการศึกษา ในขณะที่พระภิกษุไม่ได้ให้ความสำคัญใด ๆ เลย แต่ให้ความสำคัญในประสพการณ์ทางการ

บริหารและการบริการดีพอสมควร ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะว่ากลุ่มพระภิกษุมีความคิดเห็นในเรื่อง
ประสิทธิภาพทางการบริหาร และการบริการมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ

ข้อเสนอแนะ

1. ควรจะมีการแบ่งกลุ่มตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัยให้ครอบคลุมมากกว่านี้
2. ควรมีการทดลองตั้งศูนย์วิทยบริการพระพุทธศาสนาในระดับหนึ่งก่อน และทดลอง
ให้บริการแก่ผู้สนใจทั่ว ๆ ไป ตามรูปแบบที่นำเสนอในครั้งนี เพื่อนำผลที่ได้มาใช้ในการวางแผน
การขยายให้เต็มรูปแบบต่อไป